

УДК 339.562+65.012.8:33+339.3(477)

Рудковський О.В.
доктор економічних наук,
професор кафедри менеджменту
Хмельницького економічного університету

Лупак Р.Л.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки
Львівського торговельно-економічного університету

ЦІЛЬОВІ ОРІЄНТИРИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ІМПОРТОЗАМІЩЕННЯ В КОНТЕКСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ БЕЗПЕКИ РОЗВИТКУ ВНУТРІШНЬОГО РИНКУ

У статті перелічено завдання, які можуть вирішуватися в ході реалізації державної політики імпортозаміщення та стати базовими основами у забезпеченні достатньої ефективності державної системи управління процесами безпеки розвитку внутрішнього ринку. Запропоновано авторське трактування безпеки розвитку внутрішнього ринку як певні характеристики (виробничі, структурні, інноваційні, регуляторні, системні) параметрів стану і тенденцій його розвитку. Визначено цільові орієнтири державної політики імпортозаміщення та індикатори підтвердження їх досяжності, що в сукупності можуть стати об'єктивними параметрами розвитку внутрішнього ринку та забезпечення його безпеки.

Ключові слова: імпортозаміщення, внутрішній ринок, безпека розвитку, державна політика, імпорт, вітчизняна продукція.

Rudkovskiy A.V., Lupak R.L. ЦЕЛЕВЫЕ ОРИЕНТИРЫ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОЛИТИКИ ИМПОРТОЗАМЕЩЕНИЯ В КОНТЕКСТЕ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ ПРОЦЕССАМИ БЕЗОПАСНОСТИ РАЗВИТИЯ ВНУТРЕННЕГО РЫНКА

В статье перечислены задачи, которые могут решаться в ходе реализации государственной политики импортозамещения и стать базовыми основами в обеспечении достаточной эффективности государственной системы управления процессами безопасности развития внутреннего рынка. Предложена авторская трактовка безопасности развития внутреннего рынка как определенные характеристики (производственные, структурные, инновационные, регуляторные, системные) параметров состояния и тенденций его развития. Определены целевые ориентиры государственной политики импортозамещения и индикаторы подтверждения их достигаемости, что в совокупности могут стать объективными параметрами развития внутреннего рынка и обеспечения его безопасности.

Ключевые слова: импортозамещение, внутренний рынок, безопасность развития, государственная политика, импорт, отечественная продукция.

Rudkovskiy O.V., Lupak R.L. TARGET ORIENTATIONS OF THE STATE POLICY OF IMPORT SUBSTITUTION IN THE CONTEXT OF PUBLIC ADMINISTRATION OF THE PROCESSES OF SECURITY OF DEVELOPMENT OF THE INTERNAL MARKET

The article lists the tasks that can be solved in the course of realization of the state policy of import substitution and become the basic bases in ensuring the sufficient effectiveness of the state system of management of the security processes of the development of the domestic market. The author's proposed interpretation of the security of the development of the domestic market as certain characteristics (industrial, structural, innovative, regulatory, systemic) of the parameters of the state and trends of its development. The purpose guidelines of the state policy of import substitution and indicators of confirmation of their reach are determined, which in aggregate can become objective parameters of development of the internal market and ensuring its security.

Keywords: import substitution, domestic market, development security, state policy, import, domestic products.

Постановка проблеми. Якщо врахувати, що розвиток внутрішнього ринку засвідчує стабільність та збалансованість економіки, а імпортозаміщення – ефективність виробничої діяльності промислового сектору, актуально стверджувати про пряму залежність у системі державного управління процесів імпортозаміщення та розвитку внутрішнього ринку. При цьому про результативність виконання завдань за такими напрямками державного регулювання буде свідчити рівень досягнутої безпеки для всіх учасників ринкових відносин (внутрішніх товаровиробників, споживачів, імпортерів).

Розглядаємо імпортозаміщення як основний параметр безпеки розвитку внутрішнього ринку виходячи із його здатності (1) забезпечити максимально ефективно використання наявних виробничих потужностей в державі, їх модернізацію та розширене відтворення; (2) сформувати передумови до самодостатнього відтворення та імміграції економічно-активного населення; (3) гарантувати оптимальне насичення внутрішнього ринку імпортними товарами та рівень відповідної залежності; (4) сформувати фінансово-інвестиційні стимули до розширення виробництва високотехнологічної продукції з високою часткою

доданої вартості; (5) досягати системності та збалансованості макроекономічних відтворювальних пропорцій; (6) збільшувати обсяги внутрішнього виробництва харчових продуктів, завдяки чому можна повною мірою забезпечити потреби суспільства в споживчих товарах належної якості, цінової пропозиції та імідженості; (7) підвищити рівень зайнятості висококваліфікованих працівників, їх продуктивності та ефективності праці, сформувати високу мотивацію праці та достатній рівень якості трудового життя [12, с. 117-123; 13, с. 52-60]. Усе це засвідчує необхідність поєднання у системі державного управління процесів імпортозаміщення та забезпечення безпеки розвитку внутрішнього ринку, а особливо коли посилюється його відкритість, господарський устрій держави все більше стає лібералізованим, недостатній рівень конкурентоспроможності внутрішнього виробництва, не сформоване інституціональне середовище.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед науковців досі не сформувалася єдина думка про сутність, необхідність та значення імпортозаміщення. Так, окрема група науковців [3; 7; 10] імпортозаміщення розглядає як політику держави, спрямовану на зменшення потреби економіки в імпорті певних

видів продукції завдяки збільшенню частки реалізації продукції внутрішнього виробництва.

У низці наукових публікацій імпортозаміщення трактується як перехідний етап у процесі реструктуризації економіки, після чого має відбуватися послідовний перехід до експортоорієнтованої моделі розвитку, що зумовлено обмеженістю внутрішнього ринку та необхідністю забезпечення нових ринків збуту [4; 5].

Більш прогресивною слід вважати думку, де імпортозаміщення визначається як процес створення конкурентоспроможного національного продукту для задоволення потреб споживачів, що передбачає переорієнтацію виробництва на власні сили, забезпечення процесу модернізації виробничих потужностей [1; 9; 11].

Щодо розвитку внутрішнього ринку та забезпечення належного рівня його безпеки відзначимо наукові праці [6; 8], в яких надано характеристику сукупності тенденцій розвитку, чинників впливу, цілей та завдань учасників ринкових відносин, майбутніх перспектив дієвості ринкових принципів господарської діяльності, державній системі управління процесами безпеки розвитку та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Втім, варто врахувати, що досягнення необхідного рівня безпеки розвитку внутрішнього ринку є неможливим, якщо економіка перебуває у високій імпортозалежності та нездатна реально протидіяти такій тенденції. На нашу думку, наукові дослідження імпортозалежності варто спрямувати на вірне визначення системних аспектів розроблення та реалізації державної політики імпортозаміщення, яка враховуватиме необхідність забезпечення й підвищення безпеки розвитку внутрішнього ринку. Зокрема, передусім необхідно визначитися із цільовими орієнтирами такої політики, що вважаємо невирішеним завданням у науковій літературі.

Мета статті полягає у науковому обґрунтуванні сукупності цільових орієнтирів, яких необхідно дотримуватися під час розроблення та реалізації державної політики імпортозаміщення в контексті державного управління процесами безпеки розвитку внутрішнього ринку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток внутрішнього ринку та забезпечення його безпеки зумовлені певними структурними аспектами щодо формування товарної пропозиції з-поміж виробничого, оптового секторів та роздрібного споживання, поживлення споживчого та інвестиційного попиту, збільшення товарного виробництва в межах традиційних видів продукції, споживання товарів і послуг домогосподарствами, розподілу доходів між резидентами внутрішнього ринку, вартості активів торговельних мереж з-поміж вітчизняних та іноземних власників тощо.

Вважаємо за доцільне трактувати безпеку розвитку внутрішнього ринку як характеристику параметрів стану і тенденцій його розвитку, за якої: відбуваються процеси розширеного відтворення обсягів господарської діяльності та капіталу галузі; зберігаються раціональні співвідношення важливих структурних характеристик функціонування ринку; забезпечується інноваційний розвиток стадій суспільного відтворення ринку (виробництва, розподілу, обміну, споживання); не порушуються базові умови конкурентного та регуляторного середовища; відсутні критичні диференціації в розвитку сегментів внутрішнього ринку, їх інфраструктури та ресурсного забезпечення.

Згідно з таким підходом, є чітка зорієнтованість у ключових ознаках успішного забезпечення безпеки розвитку внутрішнього ринку (розширене та суспільне відтворення, раціоналізація структурних змін, дієвість правил, подолання диференціацій та диспропорцій) та враховуються необхідні передумови для досягнення стабільного і стійкого стану та позитивних тенденцій розвитку економіки держави. Так, убачаємо процеси розширеного відтворення обсягів господарської діяльності та капіталу галузі через збільшення кількості підприємств, їх господарських потужностей, споживачів та загальної місткості внутрішнього ринку, а також зростання купівельної спроможності населення, їх економічної активності [2, с. 21-23].

Перелік таких параметрів безпеки розвитку внутрішнього ринку варто обрати за базові орієнтири у визначенні стратегічних пріоритетів державної політики імпортозаміщення та індикаторів їх реалізації. Так, для досягнення розширеного відтворення обсягів господарської діяльності та капіталу галузі органами державного управління необхідно забезпечити збільшення місткості внутрішнього ринку споживання вітчизняних конкурентоспроможних товарів (робіт, послуг) і обсягів інвестицій у техніко-технологічну базу вітчизняного виробництва.

Існують різні шляхи, що дають змогу успішно підвищити конкурентоспроможність та розширити ринки збуту вітчизняної продукції, зокрема пріоритетним слід вважати модернізацію промислових виробництв на новій технологічній базі, що передбачатиме перехід промислового виробництва на замкнені технологічні цикли виготовлення товарів кінцевого споживання; введення в дію високотехнологічних виробничих потужностей; технологічне переоснащення та розширення діючих виробничих потужностей; стимулювання впровадження і функціонування систем управління якістю продукції; формування системи правової, кадрової та інформаційної підтримки інноваційної діяльності.

Водночас про результативність управлінських рішень у досягненні визначених стратегічних пріоритетів державної політики імпортозаміщення будуть свідчити значення таких показників, як: обсяги роздрібного та оптового товарообороту товарів (робіт, послуг) вітчизняного виробництва; кількість об'єктів торгівлі, що спеціалізуються на продажі товарів вітчизняного виробництва; обсяги матеріальних та нематеріальних активів вітчизняних підприємств; частка інвестицій у вартості основних засобів вітчизняних суб'єктів реального сектора економіки. Поряд із цим у державній політиці імпортозаміщення повинна постійно продовжуватися робота щодо зростання значень таких показників, що свідчатиме про прогресивне врахування сучасних тенденцій у ринкових відносинах.

Підтримка збалансованого стану між сегментами виробництва і збуту потребує й додаткового проектування державних управлінських рішень. Важливо, щоб у державній системі економічної безпеки окремі процеси постійно продовжувалися і не припинялися, а саме залучалися інвестиційні ресурси для модернізації діючих та створення нових виробничих високотехнологічних наукомістких вітчизняних підприємств, підвищувалася роль вітчизняного малого і середнього бізнесу в процесах створення додаткової вартості, збільшувався вплив наукового середовища на формування та впровадження інноваційних продуктів.

Свідченням високої безпеки розвитку внутрішнього ринку, як уже зазначалося, є раціональні співвідношення важливих його структурних функ-

ціональних характеристик. У державній політиці імпортозаміщення необхідно передбачити перелік інструментів та засобів, завдяки яким удасться сформувати оптимальні структурні співвідношення в сегментах виробництва і збуту товарів (робіт, послуг) на внутрішньому ринку. При цьому підтверджуватиметься ефективність державної політики імпортозаміщення з дотриманням граничних значень індикаторів у збалансованні сегментів виробництва і збуту товарів (робіт, послуг) на внутрішньому ринку. Так, стимулюючий характер матиме зростання часток продажу споживчих товарів, які вироблені на території України, реалізованої інноваційної вітчизняної продукції, продажу товарів, які є регіональними (місцевими) брендами або торговими марками, продажу продукції вітчизняних МСП, а також зниження частки продажу товарів (робіт, послуг) у тіншовому секторі. При цьому вкрай важливо, щоб значення таких показників постійно поліпшувалися, це даватиме змогу стверджувати про раціональність проектного державного управління процесами імпортозаміщення.

Вважаємо, що інноваційний розвиток стадій суспільного відтворення ринку може бути забезпечений завдяки високій інноваційності в реальному секторі економіки. Вирішення таких завдань вимагатиме від органів державного управління розвивати сучасну дослідницьку базу та інфраструктуру передачі технологій, створювати центри комерціалізації інновацій, упроваджувати інноваційні продукти в управлінні регіональним та муніципальним розвитком, розвивати сфери «економіки знань», широко впроваджувати інформаційні технології у процеси взаємодії влади, населення та бізнесу, посилити підтримку найкращих наукових шкіл та дослідницьких колективів, їх інноваційних ініціатив на етапі виготовлення і виведення на ринок зразків – аналогів імпорту [2, с. 23-25; 14, с. 105-117].

У підсумку можна буде очікувати результатів, що водночас стануть індикаторами забезпечення високої інноваційної активності у реальному секторі економіки, а саме зростання кількості та частки вітчизняних підприємств, що впроваджують інновації, частки інноваційно-технологічної продукції з високою доданою вартістю та конкурентоспроможністю у внутрішньому промисловому виробництві, частки товарів вітчизняного виробництва у товарному асортименті торговельних мереж, частки витрат на інновації у собівартості вітчизняної продукції, частки високоякісних і безпечних товарів вітчизняного виробництва у загальному обсязі товарного споживання.

Попри інноваційні, структурні та виробничі аспекти розвитку внутрішнього ринку необхідно враховувати дієвість інституційних основ державного регулювання ринкових відносин, а саме рівень дотримання суб'єктами бізнесу базових умов конкурентного та регуляторного середовища, тому одним із цільових орієнтирів державної політики імпортозаміщення розглядаємо формування якісного бізнес-середовища на внутрішньому ринку.

Вважаємо, що про досягнення очікуваних результатів формування якісного бізнес-середовища на внутрішньому ринку будуть свідчити значення таких індикаторів, як: обсяг витраченого часу на ведення бізнесу (реєстрацію підприємства та власності, отримання дозволів, сплату податків, забезпечення виконання контрактів); частки окремих витрат на проходження усіх необхідних офіційних процедур у вартості майна підприємства; кількість та обсяги діяльності інтегрованих і кластерних структур; наявність та обсяги інвестиційних площадок. Відповідно,

дієвість державної політики імпортозаміщення буде базуватися на їх вивченні. При цьому необхідно враховувати, що формування бізнес-середовища є довготривалим процесом і висновки про рівень його якості слід будувати стосовно тенденції показників.

Водночас лише зняття бар'єрів та стимулювання входу на ринок виробників вітчизняної продукції, які готові до ризику й є зазвичай більш продуктивними, стають ключовими передумовами формування сприятливого бізнес-середовища та зумовлять ефективність подолання імпортозалежності національної економіки. У цьому напрямі політики імпортозаміщення державним органам влади доцільно проектувати управлінські рішення стосовно поліпшення інституційної основи підприємництва, створення сприятливого фіскального простору та привабливого інвестиційного клімату для бізнесу, забезпечення рівного конкурентного середовища [2, с. 26-27; 13, с. 53-56].

Зауважимо, що для утвердження на внутрішньому ринку якісного бізнес-середовища органам державного управління варто забезпечити високий рівень збалансованості сегментів ринку, їх інфраструктури та ресурсного забезпечення. Відповідно, заходи зниження імпортозалежності повинні стосуватися реалізації потенціалу імпортозаміщення у зміцненні просторово-структурної конкурентоспроможності територій і сегментів внутрішнього ринку. Тут пріоритетне значення буде мати розвиток структурних факторних конкурентних переваг суб'єктів господарювання, які створюють значну частку доданої вартості, формують економічний потенціал базових видів економічної діяльності та національної економіки загалом.

Водночас про ефективність реалізації потенціалу імпортозаміщення буде свідчити відсутність за областями, в міських та сільських поселеннях диференціацій у розвитку внутрішнього ринку щодо обсягів споживання товарів (робіт, послуг), кількості об'єктів торгівлі, обсягу торгової площі на одиницю населення; доходівіддачі (капітальних інвестицій, необоротних активів, власного капіталу); товарної спеціалізації роздрібно-торговельної мережі; характеристик ринків із продажу споживчих товарів (кількості, спеціалізації, торгових місць, торгової площі).

Висновки. У контексті державного управління процесами безпеки розвитку внутрішнього ринку цільовими орієнтирами державної політики імпортозаміщення слід розглядати: збільшення місткості внутрішнього ринку споживання вітчизняних конкурентоспроможних товарів (робіт, послуг); збільшення обсягів інвестицій у техніко-технологічну базу вітчизняного виробництва; формування оптимальних структурних співвідношень у сегментах виробництва і збуту товарів (робіт, послуг) на внутрішньому ринку; забезпечення високої інноваційної активності у реальному секторі економіки; формування якісного бізнес-середовища на внутрішньому ринку; реалізацію потенціалу імпортозаміщення у зміцненні просторово-структурної конкурентоспроможності територій і сегментів внутрішнього ринку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: [монографія] / За ред. З.С. Варналія. – К.: НІСД, 2007. – 820 с.
2. Лупак Р.Л. Державна політика управління безпекою розвитку внутрішнього ринку із застосуванням інструменту імпортозаміщення / Р.Л. Лупак // Економічний форум. – 2017. – № 4. – С. 20-29.

3. Мельник Т.М. Імпортозалежність економіки України і пріоритети селективного імпортозаміщення / Т.М. Мельник, К.С. Пугачевська // Економіка України. – 2016. – № 653(4). – С. 29-44.
4. Пріоритети політики імпортозаміщення у стратегії модернізації промисловості України: аналітична доповідь / За ред. Я.А. Жаліла. – К.: НІСД, 2012. – 71 с.
5. Ринки реального сектора економіки України: структурно-інституціональний аналіз: [монографія] / За ред. В.О. Точиліна. – К.: НАН України, 2009. – 640 с.
6. Система регулювання внутрішньої торгівлі України: [монографія] / За ред. В.В. Апопія та І.М. Копича. – К.: Академвидав, 2012. – 424 с.
7. Структурні зміни та економічний розвиток України: [монографія] / За ред. Л.В. Шинкарук. – К.: ІЕП НАН України, 2011. – 696 с.
8. Структурно-інституціональні трансформації та економічна безпека держави: [монографія] / За ред. О.С. Власюка, А.І. Мокія. – Львів: Априорі, 2013. – 836 с.
9. Сухоруков А.І. Перспективні напрями та інструменти політики імпортозаміщення у промисловості України: аналітична записка / А.І. Сухоруков, Т.П. Крупельницька [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/885>.
10. Теоретико-методичні засади та прикладні механізми державного регулювання розвитку внутрішньої торгівлі: [монографія] / П.О. Куцик, Т.Г. Васильців, М.Ю. Барна [та ін.]; за ред. П.О. Куцика, Т.Г. Васильціва. – Львів: ЛПЕУ, 2016. – 426 с.
11. Фінансово-економічний механізм забезпечення конкурентоспроможності роздрібних торговельних підприємств: теоретико-прикладні аспекти: [монографія] / Т.Г. Васильців, Н.В. Марас, Н.О. Маргіта. – Львів, 2014. – 220 с.
12. Lupak R.L. Conceptual Relationships between the Systems of Ensuring the Economic Security of the State and the Implementation of the State Policy of Import Substitution / R.L. Lupak, M.V. Kunytska-Iliash // Journal «Problems of Economy». – 2017. – № 2. – P. 117-123.
13. Vasylytsiv T.H. Justification of strategic priorities of state structural policy of import substitution in Ukraine / T.H. Vasylytsiv, R.L. Lupak // Journal «Actual problems of economics». – 2016. – № 1. – P. 52-60.
14. Vasylytsiv T.H. Priorities and tools of the state regional policy of import substitution in the market of consumer goods of Ukraine / T.H. Vasylytsiv, R.L. Lupak // Strategic priorities. – 2017. – № 3. – P. 105-112.